

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

УДК 340.12: 342.7:172.3

Несправа М.В.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ФІЛОСОФІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ: ПОВЕРНЕННЯ ДО ДУХОВНИХ ДЖЕРЕЛ

Показано, що першоджерело концепту прав і свобод людини полягає у визнанні універсальної цінності людини як Божого творіння. Розкрито сутність людської гідності як моральної категорії. І вона є результатом вільного свідомого вибору особистості на користь добра та виступає аксіологічною і телеологічною основою філософсько-правового концепту прав і свобод людини. Обґрунтовано, що онтологічна ієрархія між вищим Божественним правом і позитивним правом, яке продукує держава, зумовлює основні принципи правової держави. Доведено, що життєстверджуючі християнські духовні джерела визначають моральну спрямованість усіх трьох поколінь прав людини, які закріплені у сучасних міжнародно-правових актах та мають універсальний характер.

Ключові слова: права і свободи людини, моральні цінності, людська гідність, правова держава, християнська етика.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Утвердження віри в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості є однією з базових цілей ООН, яка була закріплена у преамбулі Статуту організації у 1945 році. Захист цих прав, конкретизованих та юридично класифікованих у прийнятій 70 років тому Загальній Декларації прав людини, визнається у міжнародному праві нормою *ius cogens*. Втім, стрімкі соціальні зміни, які відбуваються на світовому, регіональному та національному рівнях у результаті розгортання діалектично взаємопов'язаних процесів глобалізації та відродження традиційних цінностей, кидають серйозний виклик існуючим тлумаченням принципів прав і свобод людини, уявленням про їх універсальність та аксіоматичність. Ми сьогодні є свідками і учасниками досить гострих дискусій з питань співвідношення свободи особистості та національної безпеки, ролі релігії у суспільному житті та у політиці, свободи вираження поглядів, сімейної етики, які мають місце у світі та з особливою актуальністю постали в Україні, часто проявляючись як конфліктогенні чинники. Слід зазначити, що концепт прав людини може слугувати регулятором життя соціуму і спри-

яти консолідації суспільства лише тоді, коли між суб'єктами досягнуто базисного консенсусу щодо розуміння його вмісту. Тому пошук духовних джерел та визначення аксіологічних принципів і цілей означеного концепту є актуальним як з наукової, так і з практичної точок зору.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблема співвідношення юридичних і моральних аспектів є ключовою у філософії прав людини і знаходиться у центрі уваги мислителів з часів античності. Розглядаючи духовні джерела і ціннісні основи сучасного концепту прав і свобод людини, науковці відзначають потужний вплив християнської етики на формування його правових принципів. Такий висновок міститься у дослідженнях західних вчених Жака Елула, Лізи Кахіл, Юргена Мольтмана, Христофеа Муней, Трутца Рейндорфа, Вільфреда Сміта, Макса Стакхауза, Роберта Траера, Де Гаая Формана, Хельмута Френца, Джеймса Чайлдса. У російській філософії праву аналізу ціннісних підвалин концепту прав людини присвячені твори Петра Баренбойма, ігумена Веніаміна (Новіка), Людмили Іванової, Олександра Кирлежева,

Михайла Краснова, Леоніда Сюкіяйнена, Аркадія Тер-Акопова, ігумена Філарета (Булекова), ігумена Філіпа (Рябих), Анни Шестової. Українські вчені також глибоко вивчають питання духовного наповнення означеного філософсько-правового поняття. Його антропологічні складові описані у дослідженнях Сергія Максимова. Загальнотеоретичні проблеми співвідношення права і релігії розглядає Дмитро Вовк. Особливості різних трактовок прав людини у світових релігійних системах характеризує Дмитро Лук'янов. Володиір Єленський аналізує стан релігійних свобод і прав людини в Україні.

Втім, не зважаючи на наявність різноманітних авторитетних наукових доробок, які стосуються вмісту поняття прав і свобод людини, залишається відкритим питання щодо переосмислення його істинних філософських джерел, які формують ціннісну основу і визначають цілі цього концепту в сучасних умовах.

Формування цілей статті (постановка завдання). Стаття має за мету розкрити духовні джерела філософсько-правового концепту прав і свобод людини та на цій основі визначити ціннісний стрижень його принципів та показати гуманістичну телеологічну спрямованість.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Питання про розуміння природи прав і свобод людини зводиться до початкової системи цінностей. По-перше, – до основного питання філософії: що є первинним дух чи матерія? По-друге, – до головної філософської проблеми: що є людина? Прихильність до матеріалістичної або до ідеалістичної парадигми визначає відмінність у поглядах філософів та правознавців на онтологічні, аксіологічні та телеологічні основи сучасного концепту прав людини. Начальник управління планування і координації правових досліджень Національної академії правових наук України Дмитро Лук'янов вказує на можливість виокремлення двох підходів до розкриття природи прав людини та їх місця у правових системах сучасності:

1) підхід секулярних правових шкіл, в основі якого лежать ліберальні погляди на природне право як джерело прав людини та який сконцентрований на індивідуальних громадянських свободах та матеріальних правах;

2) підхід релігійних правових шкіл (перш за все християнської), який виходить з того, що права і свободи людини визначаються її духовними потребами та покликані захищати не тільки

особистість, а також і моральні устої суспільства. При цьому різниця в уявленнях про права і обов'язки людини значною мірою зумовлена різницею у поглядах на саму сутність людської особистості [1, с. 30].

На наш погляд, така диференціація значною мірою спричинена діалектикою походження та розвитку концепту прав і свобод людини. З одного боку, його формування було детерміноване революційними соціальними зрушеннями, які відбувалися у Західній Європі в епоху Просвітництва, а також у США, де йшло становлення демократичного суспільного ладу. З іншого боку, як у Старому, так і у Новому світі, у цей період тривало домінування християнства не тільки у релігійному, але й у суспільному житті загалом. Саме тому раціоналістичний за своєю формою концепт прав і свобод людини від початку спирався на екзистенціальне християнське тлумачення людини як божого творіння, паростки якого можна знайти у ветхозавітних текстах Біблії, але справжнє джерело яких міститься в Євангельському одкровенні. Характерним прикладом є Декларація незалежності США (1776), на початку якої проголошено: «Ми виходимо з тієї самоочевидної істини, що всі люди створені рівними і наділені їх Творцем певними невідчужуваними правами, до числа яких відносяться життя, свобода і прагнення до щастя» [2].

З точки зору розуміння ціннісної основи та телеологічної спрямованості концепту прав і свобод людини важливо підкреслити, що його затвердження на початковому етапі пов'язано саме з визнанням права на свободу віросповідання в рамках християнства. У той же час це право сприяло також утвердженню права на свободу совісті та переконань взагалі, яка забезпечувала права прихильників безрелігійного світогляду, які представляли ту світську культуру, яка починала народжуватись. Таким чином, новонароджений концепт прав людини сприяв подоланню протистояння як між членами різних християнських конфесій, так і між клерикалами та атеїстами, оскільки його утвердження відбувалося у процесі суспільної комунікації за умов певного морального консенсусу. Але зовсім інша ситуація склалася тоді, коли як на Заході, у першу чергу в Європі, так і на Сході, у першу чергу у Радянському Союзі, взяв гору цілком секулярний, а точніше антиклерикальний, підхід до поняття прав людини. Апологети цього підходу намагаються досягти повного або хоча б часткового відчуження релігії від сенсу поняття прав і свобод людини, тим самим позбавити його генетичного зв'язку з християнською

релігійною традицією, а отже і з відповідною їй системою моральних цінностей.

Втім, при обговоренні сучасного розуміння концепту прав і свобод людини ми аж ніяк не можемо пройти повз етичні питання. Відправним пунктом нашого дослідження є переконання, що зміст прав людини не може не бути пов'язаним з моральністю, бо права людини мають за підґрунтя цінність особистості і повинні бути спрямовані на реалізацію її гідності. При цьому аксіологія прав людини розрізняє цінність і гідність особистості. Цінність – це те, що дано, а гідність – це те, що набувається. Здійснюючи добро, особистість набуває гідності. Звідси постають два різновиди свободи: внутрішня свобода від зла і свобода морального вибору. Свобода від зла є самоцінною. Свобода ж вибору набуває цінності, а особистість – гідності, тільки коли людина обирає добро. Навпаки, коли індивід обирає зло, свобода вибору веде до саморуйнування і завдає шкоди гідності людини та суспільній моралі. Отже, аморальної гідності не буває, а відтак відрив концепту прав і свобод людини від моральності означає його суцільну профанацію.

Таким чином, про права людини можна говорити тільки в тому випадку, якщо та чи інша доктрина визнає людську гідність як наслідок вільного вибору на користь добра перед спокусою зла. Всупереч безпідставним звинуваченням антиклерикалів, саме християнство несе у собі такий первісний гуманістичний посил, стверджуючи, що Бог не тільки створив людину, але й став людиною в образі Спасителя, не розчинивши людину в Собі. За словами Річарда Нейхауза, тільки християнське трансцендентне розуміння гідності особи може стати основою для справжнього розуміння вчення про права людини [3].

При цьому ми стверджуємо, що моральний стандарт прав і свобод людини слід шукати поза природним і позитивним правом – у Божому праві. Визначаючи ціннісну основу концепту прав людини, не можна казати про неї як про «природні права», оскільки ця теза постулює, що права людини є лише самоочевидними характеристиками природного порядку, а, отже, виключають свободу свідомого і вільного вибору. Якщо колись теологи використовували природне право як фундамент цінностей у створеному порядку, то тепер клерикальні правознавці базують своє вчення про права і свободи на людській гідності кожної людини як дитини Бога. Прибічники цієї концепції посилаються на біблійні тексти: «Неможливо представити наші права незалежно від Бога, спо-

стерігаючи, що все, що ми є, і все, що відбувається, походить від Нього і є Його благодаттю» (Пс. 24: 1; 1 Кор. 4: 7; 2 Кор. 5:18).

З цієї причини більшість сучасних християнських філософів вже не погоджуються з формуванням концепту прав людини на підставі теорії природного права. Ця теорія вважається інтелектуальним продуктом раціоналістів епохи Відродження та Просвітництва. Але раціоналісти фактично висмикнули цю категорію із загального гносеологічного контексту, адже насправді її генеза криється у томізмі – філософському вченні Фоми Аквінського. При цьому видатний теолог був впевнений, що кожен закон в кінцевому рахунку походить з того, що він називає вічним законом. «Вічний закон» відноситься до пророчого упорядкування Богом усіх створених речей до їх належного кінця. Людина бере участь у цьому божественному порядку в силу того, що Бог створює у неї як бажання, так і здатність розрізняти що є добре і що зле (філософ називає цю здатність «світлом природного розуму») [4]. З цієї точки зору природне право є лише продовженням вічного закону, бо Бог дає людям настанову на остаточне щастя, впроваджуючи в них як загальне знання, так і схильність до добра.

У цьому зв'язку Роберт Траер зазначає, що право на життя, котре вважали первинним серед природних прав, по суті впливає з того значення, яке Бог дає життю людини, шляхом її створення та спасіння [5]. Право людини на життя не обумовлене також і її біологічною природою, бо всім зрозуміло, що воно докорінно відрізняється від, скажімо, прав тварин та інших об'єктів навколишнього середовища, які відстоюють «зелені». Право людини на життя також не залежить від обіцянки іншого суб'єкта не вбивати її: життя людини може від цього залежати, але не право на життя. Таким чином, право індивіда на життя обумовлено тільки тим, що він як людина є Божим творінням. І якщо це вірно відносно права на життя, то за логікою це тим більше вірно і для такої ціннісної категорії як людська гідність. Отже, права людини – це вимоги вищого рівня. Їхнє Божественне першоджерело відрізняється від природного і позитивного права тим, що вони не залежать ані від об'єктивної фізичної та психічної природи людини, ані від суб'єктивних обіцянок або гарантій іншої сторони.

Оскільки права людини – це не дарунок держави чи уряду, то вони з'являються не внаслідок їх закріплення у правових актах. «Усі християни погоджуються, що закони про права людини не є

авторитетними лише тому, що ці закони прийняті державою, – стверджує Роберт Траер. – Нацистський режим є яскравим прикладом несправедливості, яку, втім, може бути здійснено через законні укази держави. Більше того, смерть Ісуса, хоч і несправедлива, але була законною» [5]. Можемо констатувати, що забезпечення людської гідності передбачає, що закон повинен виконуватися, оскільки він є морально виправданим, а не просто тому, що це – закон.

І тут ми бачимо певну колізію між англо-саксонською концепцією верховенства права (Rule of Law), у якій право йде попереду держави і германо-континентальною концепцією правової держави (Rechtsstaat), де право фактично зливається із законом, який видає ця держава. Яскраво проілюстрував цю колізію Петро Баренбойм: «Німці після 1945 року казали, мовляв, відповідати повинні тільки нацистські бонзи, які встановлювали ідеологію. Вони злочинці, але ми – цивільні, або військові, або суддівські – ми виконували закони держави, які ми злочинці? Проте англосакси зі своїм верховенством права відповіли так: «Чхали ми на ваші закони, чхали ми на ваш псевдо-Rechtsstaat! Ви знищували людей, ви були знаряддями вбивць і ви за це відповісте!» Вони так і зробили, всіх перевишали або пересаждали. Ось вам Нюрнберзькі процеси 1948-1950 років як зіткнення цих двох доктрин: неправильно зрозумілого Канта і, відповідно, правильно зрозумілого верховенства права» [6]. У контексті нашого дослідження важливо звернути увагу на те, що характерна для тоталітарних режимів маніпуляція категорією Rechtsstaat полягає в ігноруванні базового положення, на якому акцентував увагу її фундатор Іммануїл Кант, підкреслюючи, що обов'язок є вищою формою моральної поведінки тільки якщо він походить від християнської етики [7, с. 345]. Крім того, у кантіанстві йдеться про те, що держава повинна бути обмежена правом, правом в його вищому Божественному сенсі, у тому сенсі, від якого походять й інші духовні цінності, такі як добро, правда, мораль, совість і справедливість (до речі, англійською поняття «правосуддя» ті «справедливість» є тотожними – «justice»).

Саме таке розуміння права є характерним для української суспільної традиції. Це підтвердили, зокрема, Помаранчева революція 2004-2005 років та революція Гідності 2013-2014 років. Зазначимо, що у історично схильній до авторитаризму Росії, навпаки, громадська думка сприймає не традицію верховенства права, а традицію сильної держави. При цьому, якщо німці, слідуючи за

Іммануїлом Кантом, врешті-решт дійшли висновку, що правова держава – це утворення, яке має підкорятися праву, а не тим законам, які сама держава для своєї зручності приймає, то у Росії продовжують керуватися абсолютно не правовими, з точки зору Петра Баренбойма, категоріями «верховенство закону», «диктатура закону», які є породженням радянського правового нігілізму [8]. Діаметрально протилежне ставлення до розуміння концепту прав і свобод людини є однією з причин ціннісного конфлікту між Україною та Росією. Але це не означає, що українські мововладці не намагаються виправдати порушення прав людини так званою політичною доцільністю, яка часто буває закамфльована під національний інтерес та безпеку.

Важливо підкреслити, що у демократичній парадигмі концепт прав людини формувався як протипага авторитарній владі держави. Відокремленість певного спектру соціальних відносин від державного втручання є основою громадянського суспільства. Ідеології, які заперечують фундаментальну цінність гідності людини хоча б і на користь чогось іншого, «вищого» (нації, держави, соціальної або професійної групи, партії, секти і т. п.), – не є правовими, бо є аморальними, адже вище «образу і подоби Божої» може бути тільки Бог, який судить, карає, але перш за все виявляє милосердя до людини. Тому для християнської етики вміст прав і свобод людини перевершує політичні ідеології.

Хоча від початку принцип свободи совісті, закріплений у Вестфальській угоді 1648 року, все ж віддає пріоритет владі над вірою, проголошуючи «чия влада – того і віра», але вже у французькій Декларації прав людини і громадянина 1789 року та в американському Білі про права 1791 року свобода совісті та віросповідання інтерпретується як повна взаємна незалежність інститутів Церкви і держави. Але діалектика цього принципу виявляється у тому, що свобода релігії не означає свободу від релігії. Стрижневий принцип демократії, згідно з яким права людини і громадянина є вищими за інтереси держави, диктує, що віруючі повинні мати свободу поступати у певних випадках згідно зі своєю совістю, і держава не повинна примушувати їх діяти проти приписів релігії. «Наскільки свобода совісті реалізується в тому чи іншому суспільстві, визначається тим, чи працюють його державні та громадські структури на захист людей, які відважуються жити по совісті, або ж держава своєю потугою намагається задавити автономію совісті в людях, – наголошує

Людмила Іванова. – І тут державі не обійтись без певних уявлень про те, що означає «жити по совісті» [9].

Відтак, безсовісним атавізмом більшовицької практики порушення прав і свобод людини слід вважати спроби деяких чиновників регулювати порядок відправлення церковних таїнств, визначати наявність апостольської спадкоємності Церков, так само як і закривати очі на насильницьке захоплення приміщень релігійних громад, виправдовуючись волевиявленням якоїсь пасіонарної частини населення. Слід розуміти, що відокремленість Церкви від держави спричинена онтологічною різницею між Божим правом і позитивним правом, яка була обґрунтована вище. Тому таїнства хрещення, вінчання, відспівування за своєю суттю не тотожні цивільним актам реєстрації народження, шлюбу і смерті, так само як сповідь – це не явка з повинною. Церква керується у своїй діяльності словом Божим і відпрацьованим на його основі канонічним правом, а не принципом «демократичного централізму». Принцип свободи совісті, конституціоналізуючи невтручання держави у приватне духовне життя, водночас передбачає персональну відповідальність індивіда за вибір свого шляху до Бога (по відношенню до дітей таку відповідальність беруть на себе батьки). Колізії, які знов розгорнулися у цій сфері, та сколихнули громадську думку, особливо в Україні, поставили питання: чи буде сучасний концепт прав людини розвиватися у бік вироблення принципів, що підтримують баланс між різними свободами у суспільстві, або він буде надавати певним соціальним акторам привілеї щодо нав'язування іншим свого розуміння людської гідності?

У пошуках відповіді на це питання слід мати на увазі, що права людини є реляційними, тобто вони проявляються через відносини з іншими суб'єктами. «Людина не має прав як особистість, але тільки по відношенню до оточуючих у спільноті і в кінцевому рахунку стосовно Бога», – наголошує Роберт Траер [5]. Тому права людини, які випливають із Божественного права, не тільки гарантують свободу, а й встановлюють відповідальність. При цьому важливо звернути увагу на те, що, у той час як секулярна філософія прав людини знаходить свою точку опори в окремішій особистості та її індивідуальному виборі, християнська концепція прав людини, яка випливає з віри і включає обов'язки перед Богом, формує гідність людини як пріоритетність обов'язків по відношенню до своїх ближніх у порівнянні з

власними правами. «У християнстві правове мислення починається не там, де людина виявляє наявність або відсутність (обмеження) власних прав, а там, де вона поважає права іншої людини і упокорюється перед ними, упокорюється перед її свободою, дозволяє їй бути іншою», – констатує Людмила Іванова [9]. Християнські авторитети наполегливо закликають піклуватися не тільки про права індивідуума, але і про права осіб у громаді, про їхні обов'язки дбати так само як і про їхні права.

Важливо наголосити, що християнське тлумачення прав людини наполягає на запереченні будь-якого нігілізму, будь якої дискримінації, навіть і так званої «позитивної». Християнська традиція виступає за право на життя і проти «права» на смерть, за право на творіння і проти «права» на руйнування, за право на любов і проти одностатевих шлюбів, за свободу слова і проти наклепів і образ. Церква сповідує, що будь-яка людина, незалежно від кольору шкіри, релігії, раси, статі, національності, мови, створена за образом і подобою Божою і є рівноправним членом людської спільноти. Вона вірить, що Бог від однієї крові утворив увесь рід людський для проживання по усій поверхні Землі (Діян. 17: 26) і що у Христі «немає юдея, ні грека, немає раба, ані вільного, нема чоловічої статі, ані жіночої, бо всі ви одне у Христі Ісусі» (Гал. 3: 28). Слідуючи цій вірі, сучасне християнство не сприймає дискримінацію за усіма перерахованими вище ознаками, яка передбачає відмінність у гідності між людьми.

Таким чином, християнська етика надає концепту прав і свобод людини універсального життєстверджуючого творчого характеру. Проаналізувавши підходи різних наукових шкіл, Макс Стакхауз стверджує, що за логікою всі розмови про права людини мають включати принаймні наступні два припущення: по-перше, члени суспільства повинні вірити, що існує універсальний моральний закон, що перевищує власну культуру, суспільство або період історії, про які вони можуть щось знати з відносною ясністю; по-друге, це універсальне моральне право має включати затвердження гідності кожної людини як учасника у взаєминах з іншими у спільноті, яка поширюється на все людство [10].

На підставі викладеного вище можна стверджувати, що означений моральний закон міститься не інакше як у Божественному праві, даному людині в одкровенні. «Той, Хто створив на початку людину, зробив її вільною і самовладною, обмеживши її одним лише законом заповіді», –

проголошував святий Григорій Богослов [11]. Людська гідність як продукт реалізації Божественного права вільною волею особистості включає у себе все те, що закріплено у міжнародному праві як три покоління прав людини: громадянські та політичні права; економічні, соціальні та культурні права; права, які стосуються навколишнього середовища і розвитку людини. Як наголосив папа Іоанн Павло II у своєму зверненні до Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй: «Усі ці права людини, взяті разом, узгоджуються з сутністю людської гідності, зрозумілою у всій її повноті, а не лише в одному вимірі. Ці права стосуються задоволення основних потреб людини, здійснення її свобод та її взаємин з іншими» [12].

Висновки з цього дослідження та перспективи подальших розвідок у вищевказаному напрямку. Таким чином, ми дійшли висновку, що джерело концепту прав і свобод людини полягає у вірі в універсальну цінність людини як Божого творіння. По мірі здійснення вільного і свідомого вибору особистості на користь добра ця цінність набуває ознак людської гідності. Людська гідність як моральна категорія виступає аксіологічною і телеологічною основою філософсько-правового

концепту прав і свобод людини. Духовна природа людини зумовлює походження її базових прав і свобод від Божественного права. Онтологічна ієрархія між вищим Божественним правом і позитивним правом, яке продукує держава, встановлює такі принципи правової держави як: верховенство права, що розуміється через категорії правди і справедливості, над формальним законом і політичною ідеологією; пріоритет прав людини над інтересами держави; невтручання держави у приватне життя, особливо у питання віри та у самоврядування структур громадянського суспільства, включаючи релігійні організації. Оскільки людська гідність виявляє себе через дотримання заповідей не тільки індивідуально по відношенню до Бога, але й у стосунках із іншими людьми та навколишнім середовищем, то логічним буде стверджувати, що життєстверджуючі духовні джерела визначають моральну спрямованість усіх трьох поколінь прав людини, які закріплені у сучасних міжнародно-правових актах та мають універсальний характер. Подальші розвідки у цьому напрямку покликані показати конкретні шляхи досягнення суспільної злагоди через узгодження інтересів і позицій сторін у цій сфері.

Список літератури:

1. Лук'янов Д.В. Права людини в релігійних правових системах. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 3. С. 30-34.
2. Declaration of Independence: A Transcription. In Congress, July 4, 1776. *National Archives. America's Founding Documents*. URL: <https://www.archives.gov/founding-docs/declaration-transcript> (Last accessed: 17.01.2018).
3. Neuhaus R.J. What We Mean by Human Rights, and Why? *Christian Century*. 1978. Vol. 95. P. 1180-1192. URL: <http://www.religion-online.org/blog/article/what-we-mean-by-human-rights-and-why/> (Last accessed: 15.01.2017).
4. Фома Аквинский. О различных видах закона, вопрос 91. Сумма теологии: в 12 т. / С.И. Еремеев: перевод, редакция, примечания. К.: Ника-Центр, 2010. 432 с. Т VI. URL: <https://azbyka.ru/otechnik/konfessii/summa-teologii-tom-6/2> (дата доступа: 16.01.2018).
5. Traer R. Christian Support for Human Rights. *Religion and Human Rights*. 2009. Vol. 4. URL: <http://religionhumanrights.com/Religion/Christian/christian.fhr.htm> (Last accessed: 22.01.2018).
6. Баренбойм П.Д. Новая Европейская концепция правового государства. *Библейские истоки философии права и новоевропейская концепция правового государства: материалы круглого стола* (Москва, Институт философии РАН, 24 апр. 2012 г.). URL: http://mediaglagol.com.ua/book/p_d_barenboyim. (дата доступа: 21.01.2018).
7. Кант И. Критика практического разума. СПб.: Наука, 1995. 528 с.
8. Баренбойм П.Д. Библейский момент философии права. *Медиаглагол. Православный образовательный портал*. 2016. 12 авг. URL: http://mediaglagol.com.ua/book/bibleyiskiy_moment_filosofii_prava_pd_barenboyim. (дата доступа: 21.01.2018).
9. Иванова Л.О. Религия и права человека. Библиотека научной и учебной литературы. 2002. URL: http://sbiblio.com/biblio/archive/ivanova_religipravachel/ (дата доступа: 23.01.2018).
10. Stackhous M.L. A Christian Perspective on Human Rights. *Shaping Public Theology* / ed. by S. R. Paeth, E. H. Breitenberg, H. J. Lee. Cambridge: William B. Eerdnards Company, 2014. P. 371-382. URL: [https://books.google.com.ua/books?id=pEOWAgAAQBAJ&pg=PA325&lpg=PA325&dq=Max+L.+Stackhouse,+\"Public+Theology,+Human+Rights+and+Missions](https://books.google.com.ua/books?id=pEOWAgAAQBAJ&pg=PA325&lpg=PA325&dq=Max+L.+Stackhouse,+\) (Last accessed: 22.01.2018).
11. Григорий Богослов. Слова. Слово 14, О любви к бедным. URL: https://azbyka.ru/otechnik/Grigoriij_Bogoslov/slovo/14 (дата доступа 25.01.2018)

12. Message of John Paul II to the General Assembly of the United Nations Vatican, 22 August 1980. URL: https://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/messages/pont_messages/1980/documents/hf_jp-ii_mes_19800822_nazioni-unite.html (Last accessed: 26.01.2018).

ФИЛОСОФИЯ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА: ВОЗВРАЩЕНИЕ К ДУХОВНЫМ ИСТОКАМ

Показано, что первоисточник концепта прав и свобод человека заключается в признании универсальной ценности человека как Божьего творения. Раскрыта сущность человеческого достоинства как нравственной категории. И она является результатом свободного сознательного выбора личности в пользу добра и выступает аксиологической и телеологической основой философско-правового концепта прав и свобод человека. Обосновано, что онтологическая иерархия между высшим Божественным правом и позитивным правом, которое производит государство, обуславливает основные принципы правового государства. Доказано, что жизнеутверждающие христианские духовные источники определяют нравственную направленность всех трёх поколений прав человека, которые закреплены в современных международно-правовых актах и имеют универсальный характер.

Ключевые слова: права и свободы человека, нравственные ценности, человеческое достоинство, правовое государство, христианская этика.

PHILOSOPHY OF HUMAN RIGHTS: RETURN TO SPIRIT ORIGINS

It is shown that the primary source of human rights and freedoms concept is the recognition of the universal value of man as God's creation. The essence of human dignity as a moral category is revealed. And it is the result of a free conscious choice of an individual in favor of Good and acts as an axiological and teleological basis of the philosophical and legal concept of human rights and freedoms. It is substantiated that the ontological hierarchy between the highest Divine law and positive law, which is produced by the state, determines the basic principles of constitutional state. It has been proven that life-affirming Christian spiritual sources determine the moral orientation of all three generations of human rights, which are enshrined in modern international legal acts and are universal in nature.

Key words: human rights and freedoms, moral values, human dignity, rule of law, Christian ethics.